

Αθήνα του 19ου αιώνα. Μια πόλη αμέτρητων εικόνων και γεγονότων, ένας τόπος που μεταβάλλεται με φόντο σημαντικούς σταθμούς στη διαδρομή του, καθώς διαβιβάζεται τον κομβικό αυτό αιώνα. Ποια ήταν όμως η ατμόσφαιρα και ποια η αύρα της Αθήνας από τη στιγμή που ανακηρύχθηκε πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους το 1834 μέχρι τα τέλη της εν λόγω εκατονταετίας; Όπως εξηγεί στην ATHENS VOICE η ξεναγός και αθηναϊογράφος **Αρτεμης Σκουμπουρδη**, «η Αθήνα αμέσως μετά την απελευθέρωση είναι διαλυμένη πόλη, σωρός ερειπίων ουσιαστικά. Από τα 1.250 σπίτια που είχε πριν από την εξέγερση, τώρα μόλις τα 50 θεωρούνται κατοικήσιμα. Γύρω στο 1834 είναι μια ερειπωμένη περιοχή με ελάχιστο πληθυσμό και ρηγμαμένα σπίτια. Ωστόσο, την περίοδο 1830-1834 αρχίζει η πόλη λίγο-λίγο να ανακάμπτει. Όλα δείχνουν ότι η Αθήνα θα γίνει πρωτεύουσα».

Οι σπουδαίοι αρχιτέκτονες της πόλης

«Ήδη στην πόλη βρισκόταν ο διεθνούς φήμης αρχιτέκτονας Χριστιανός Χάνσεν από το 1833, ενώ από το 1831 οι αρχιτέκτονες Έντουαρντ Σάουμπερτ και Σταμάτης Κλεάνθης. Σε σχέδια του Χάνσεν βασίστηκαν

ΦΩΤΟ: ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΝΤΖΑΣ

σημαντικά κτίρια της πόλης, ενώ το 1839 ξεκινά να χτίζεται το Πανεπιστήμιο - στο Βουλευτήριο όπως έλεγαν τότε το δρόμο. Πρόκειται για το καλύτερο κτίριο του κλασισμού και το καλύτερο κτίριο του Χριστιανού Χάνσεν.

Ο αδερφός του Θεόφιλος Χάνσεν, δέκα χρόνια νεότερος, έρχεται πέντε έτη αργότερα, το 1838, ενώ στα έργα του περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων η Ακαδημία Αθηνών και η Εθνική Βιβλιοθήκη, δύο έργα που μαζί με το Πανεπιστήμιο Αθηνών - του Χριστιανού Χάνσεν - αποτελούν τη λεγόμενη «νεοκλασική τριλογία της Αθήνας». Πολλοί και σημαντικοί αρχιτέκτονες δημιουργούν στην πόλη των Αθηνών. Μεταξύ άλλων έρχεται ο Φρειδερίκος Γκέρτνερ και σχεδιάζει τα ανάκτορα πάνω στην πλατεία Συντάγματος, η κατασκευή των οποίων ξεκινά το 1836. Το 1838 έρχεται ο σπουδαιότερος Έλληνας αρχιτέκτονας του 19ου αιώνα Λυσάνδρος Καυτατζόγλου. Πολύ μετά καταρθάνει και ο Τσίλλερ, αναδιόργανος τότε αστέρας της αρχιτεκτονικής, ο οποίος ξαναέρχεται για δεύτερη φορά το 1868, οπότε και θα μείνει στην Αθήνα μέχρι το τέλος της ζωής του. Υπερβολικά παραγωγικός κατά τη διάρκεια της δραστηριότητάς

του, σχεδιάζει πολλά και εντυπωσιακά κτίρια στην Αθήνα. Ανάμεσά τους επαύλεις, μέγαρα και ιδιωτικές κατοικίες. Υπήρχαν μάλιστα σπίτια στην παλαιά Αθήνα που αντέγραφαν διακοσμητικά στοιχεία που πρότεινε ο σημαντικός αυτός αρχιτέκτονας. Ακόμα και τα πιο φτωχικά σπίτια δείχνουν προτίμηση στο να υιοθετούν τα διακοσμητικά στοιχεία του Τσίλλερ», αναφέρει η Αρτεμης Σκουμπουρδη.

Η ατμόσφαιρα

Όπως σημειώνει η αθηναϊογράφος, «κατά τη διάρκεια των δεκαετιών από το 1834 μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα ήταν πολύ διαφορετική η ατμόσφαιρα της Αθήνας - άλλη εποχή η οθωνική και άλλη μετά τον Κριμαϊκό Πόλεμο. Ως το 1862 χτίζονται κάποια μέγαρα και αρκετά κτίρια. Είναι όμως τελείως διαφορετική η ατμόσφαιρα από αυτή που έχουμε την περίοδο μετά το 1870, όταν υπάρχει οικοδομικός οργανισμός στην πόλη και τελείως διαφορετική ατμόσφαιρα, ενώ κατά το δεύτερο μισό δραστηριοποιούνται διαφορετικοί αρχιτέκτονες. Μέχρι το 1862 υπάρχει βέβαια οικονομική δυσπραγία μεγάλη, όμως οι άνθρωποι ζουν την αναγέννηση της πόλης και τη δική τους. Ο κόσμος είναι χαρούμενος, αντέχει και τις καικοικίες, αντέχει τα πάντα γιατί βιώνει ένα είδος ανάστασης. Οι Αθηναίοι γλεντάνε με την ψυχική τους στα σπίτια τους και οι πιο προνομιούχοι σε χορούς που διοργανώνονται σε διάφορα μέγαρα. Παράλληλα, κάθε Κυριακή μπάντες, μουσικές σπιντονοί στο Πεδίον του Άρεως. Αρχικά υπήρχαν μπάντες που έπαιζαν στην πλατεία Συντάγματος, ωστόσο έφυγαν από εκεί στα πρώτα οθωνικά χρόνια και μεταφέρθηκαν κάθε Κυριακή απόγευμα στο Πεδίον του Άρεως. Εκεί στήνεται μια πολυγωνική εξέδρα, ζύλινη με ορχήστρα, γύρω γύρω καιφενέδες και συγκεντρώνεται ο κόσμος της Αθήνας, ο οποίος διασκεδάζει, χορεύει, τραγουδάει. Διοργανώνεται ένα γλέντι ουσιαστικά κάθε Κυριακή απόγευμα εκεί, καθ' όλη την οθωνική περίοδο. Για αυτό ονομάστηκε και Πολύγυνο η περιοχή - λόγω της πολυγωνικής ορχήστρας που υπήρχε στο σημείο εκείνο.

Στο μεταξύ, η Πλάκα και το Μοναστηράκι ζουν στιγμές δόξας γύρω στο 1859. Λίγο νωρίτερα ωστόσο έχουμε τον κριμαϊκό πόλεμο και παράλληλα το μικρόβιο της χολέρας - έναν πανικό που κρατά 2,5 με 3 χρόνια περίπου. Πειθαίνει το 1/10 του πληθυσμού από την επιδημία χολέρας, περίπου 3.000 άνθρωποι - ένας σταθμός στην ιστορία της πόλης. Άρα το 1859 προσπαθεί να συνέλθει η Αθήνα από τον λοιμό και τα γεγονότα που προηγήθηκαν.

Το 1859 η Πλάκα, το Μοναστηράκι και η γειτονιά του Ψυρρή παίρνουν τα πάνω τους. Σταδιακά και άλλα πράγματα αρχίζουν να παίζουν ρόλο στην εικόνα της πόλης. Το 1876 αρχίζουν και έρχονται πλούσιοι Έλληνες του εξωτερικού στην πόλη και ξεκινά και η κτιριακή ανάπτυξη της Αθήνας

σταδιακά. Γεμίζει η πόλη με νεοκλασικά κτίρια το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα και υπάρχει ένας απίστευτος οικοδομικός οργανισμός. Οι Έλληνες του εξωτερικού έχουν τη δινατότητα να χτίζουν μέγαρα και έχουν υψηλό επίπεδο ζωής». Όμως, σύμφωνα με τα όσα τονίζει η Αρ. Σκουμπουρδη, «είναι σαν να υπάρχουν δύο Αθήνες και όσο προχωράει ο 19ος αιώνας αυτό είναι πολύ εμφανές. Είναι η Αθήνα των μεγάρων, των φημισμένων κτιρίων με τις χοροσεπίδες και τις συνάξεις και υπάρχει και η Αθήνα της πείνας, γιατί δεν έχουν όλοι την ίδια οικονομική ευκέρεια. Το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα είναι πολύ εμφανής αυτή η διαφορά. Υπάρχει μια οικονομική δυσπραγία που προέκυψε κυρίως από τον Κριμαϊκό Πόλεμο και από την αργώστια της χολέρας που βασάνισε τον κόσμο. Πολύ δύσκολα χρόνια για την Αθήνα αυτά τα τρία χρόνια. Παρά ταύτα οι άνθρωποι πάλι δεν γονατίζουν, δείχνει νωθό ότι θα φτιάξουν τα πράγματα και είναι ακόμα αισιόδοξο».

Οι δρόμοι της παλαιάς Αθήνας

Στις επόμενες δεκαετίες η Αθήνα αλλάξει και εξελίσσεται. «Η οδός Αδριανού τη δεκαετία 1860 είναι ο κομψότερος δρόμος της πόλης, μάλιστα εκεί βρίσκονται οι περισσότερες προεβείες. Στα αριστοκρατικά περάσματα της πόλης περιλαμβάνεται η Αιόλου, η περιοχή του Μοναστηρακίου και η οδός Αθηνών. Σε αυτούς τους δρόμους υπάρχουν εντυπωσιακά κτίρια και κινητικότητα την εποχή εκείνη. Κάποιοι μάλιστα μενουν στις παρυφές του Ψυρρή σε αξιόλογα μέγαρα. Η Σταδίου θα αξιοποιηθεί από το 1870 και μετά ενώ το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα αξιοποιείται και παίρνει τα πάνω της και η Βασιλίσσης Σοφίας. Ήδη από τη δεκαετία του 1840 η πόλη η έχει αρχίσει σταδιακά να αναπτύσσεται. Η γειτονιά του Ψυρρή, μέχρι να θεμελιωθεί τα ανάκτορα το 1836, γνωρίζει ανάπτυξη. Πολλοί μάλιστα πηγαίνουν και κατοικούν στην περιοχή γιατί νομίζουν ότι θα χτιστούν τα ανάκτορα εκεί -

Το τελευταίο βιβλίο της Αρτεμης Σκουμπουρδη, με τίτλο «Ψυρρή, η γειτονιά των πρώιμων» κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Πατάκη.

μεταξύ πλατείας Ομονοίας και Ψυρρή. Έχει επομένως άνοδο και η γειτονιά αυτή, μέχρι να γίνει η θεμελίωση των ανακτόρων στην πλατεία Συντάγματος. Θα αξιοποιηθεί επίσης η συγκεκριμένη γειτονιά στο τέλος της δεκαετίας του 1850 σταδιακά - μετά τον Κριμαϊκό Πόλεμο - όπου και έχουμε πολλά ωραία κτίρια κατά μήκος της Αθηνών, της Ευριπίδου και της Σφοκλέους», μας λέει η Αρτεμης Σκουμπουρδη. Μια πόλη με διαφορετικές παραστάσεις και εναλλαγές, στο πέρασμα των δεκαετιών. Ποικίλες εικόνες ακόμα και προς τα τέλη του 19ου αιώνα, σε μια Αθήνα που αν τιμωπιζει τις προκλήσεις και τις ανατροπές της εποχής (για από αυτές η πτώχευση του 1893), την ίδια ώρα που αγωνίζεται να προοδεύσει, να προσφέρει εντυπωσιακές εικόνες και να αναπτυχθεί, ακολουθώντας τα καλέσματα του 20ού αιώνα που καταρθάνει ολοταχώς. **Π**

Πώς ήταν η Αθήνα όταν έγινε πρωτεύουσα της Ελλάδας;

A.V. TEAM

ΜΙΑ ΒΟΛΤΑ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ

ΦΩΤΟ: ΕΛΕΝΑ ΝΙΚΟΛΑ